

Vojko Devetak

SUSRET OSTVAREN RIJEČIMA (II)

Vidjeli smo (usp. SB, br. 2—1979, str. 158—165) kako Bog samoinicijativno poziva čovjeka u dijalogalni susret. Susret srdačnog razgovora na visokom, zapravo na najvišem nivou. Bog poziva čovjeka i kroz svoju riječ, kroz svoja djela, a najviše kroz događaj kniža i uskrsnuća, govori čovjeku, saopćava mu svoje misli i želje, poziva ga da se uključi u plan spasa vršeći njegove zapovijedi i nudi mu svoj božanski život. Međutim, Bog ne govori uprazno, on od svojih sugovornika očekuje adekvatan odgovor. Bog govori iz ljubavi prema čovjeku i isto tako očekuje od čovjeka odgovor iz ljubavi. To bi trebao biti normalan odgovor koji Bog očekuje, a takav treba biti i religiozni liturgijski dijalog. Čovjek je slobodno biće, čiju slobodu Bog poštuje, pa čovjek može dati i negativan odgovor. No, to nije religiozni odgovor, pa je stoga van liturgije, van bogoštovlja. Mi ovdje govorimo o pozitivnom ili religioznom odgovoru na Božji poziv.

Čovjek odgovara Bogu

Bog u prvom redu zahtijeva od čovjeka da on njegovu Poruku egzistencijalno konkretizira u životu. »Riječ koja iz mojih usta izlazi ne vraća se k meni bez ploda, — govori Gospodin — nego čini ono što sam htio i obistinjuje ono zbog čega je poslah« (Iz 55, 11). Bog hoće da se sjeme njegove riječi oploduje na životnoj njivi. On u svojoj riječi, koju nam saopćava preko svoje Crkve, saopćava istine o sebi i svom intimnom životu, ali ujedno navješćuje i način života, onog života koji treba biti autentični odgovor na njegov poziv. Bog obračavajući se čovjeku ne poziva ga tek tako, već ga poziva da riječ koju je čuo prihvati, vrši i svjedoči ne samo riječima već i djelima, životom. »Budite izvršiocu Riječi, a ne samo slušaoci« (Jak 1, 22). Odgovor na Božju riječ treba biti autentična praksa, otvaranje i samodarivanje Bogu i bližnjemu. Slušaoci riječi trebaju biti vidljivi svjedoci nevidljivoga, glasni a ne nijemi svjedoci, »svijeca na svjetnjaku« i »kvasac u tijestu«.

Dijaloški susret čovjeka s Bogom je razgovor na visokom nivou u kojem je Bog aktivan pa ni čovjek ne smije ostati skrštenih ruku i zatvo-

renih usta. Tko je primio Riječ koja je sjeme života, treba roditi rod u radosti Božje slave, jer Bog »siječe svaku mladicu« i »smokvu« koja ne rađa roda (usp. Iv 15, 2; Lk 22, 19). »Dao sam vam primjer — veli Krist — da i vi činite kako ja učinih vama« (Iv 13, 15), i nastavlja: »Svatko tko sluša ove moje riječi i izvršava ih, može se usporediti s mudrim čovjekom koji svoju kuću sagradi na litici. Naprotiv, svatko tko sluša ove moje riječi, a ne izvršava ih, može se usporediti s ludim čovjekom koji svoju kuću sagradi na pijesku« (Mt 7, 24—26). Pravi odgovor Bogu jest preuzimanje odgovornosti u prostoru i vremenu prema Bogu i pred Bogom, prema ljudima i pred ljudima u ljubavi, svetom životu i žrtvi.

Sveti dijalokalni susret, Božji govor i čovjekov odgovor, ima još specifičniju ulogu: ostvaruje sveto zajedništvo između Boga i čovjeka. Ostvaruje intimnu transfuziju duša te čovjek osjeća, misli, govori, reagira, rezonira, živi kao i njegov uzvišeni subesjednik. Bog kroz svoju riječ saopćava čovjeku svoj intimni život. Taj život prodire u čovjeka, koji se otvara, Bogu, i na neki način u njemu se utjelovljuje.

To utjelovljenje najdublje se ostvaruje po sakramentima, gdje Božja riječ čini prisutnim ono što označuje, proizvodi ono što pokazuje i ostvaruje ono od čega je sakramentat. Kršćanin kao sakramentalan čovjek ne samo što sluša i pristaje uz Božju riječ, nego tu riječ on oplođuje u svom životu. Po sakramentima, osobito sakramentima koji utiskuju neizbrisivi karakter, kršćanin je postao novi stvor, Božje dijete, uronjen je u Krista i tako postao sudionik božanskog života. U jednu riječ, uz svoj ljudski bitak, sada ima i svoj kršćanski bitak koji treba živjeti i ostvariti u životu, živjeti ono što on jest. Kao odano Božje dijete, on će odgovoriti svome Ocu onako kako on želi i zahtijeva. Takav životni odgovor kršćaninu je sunaravan, a ne tek nekakva dužnost.

Na području liturgijske djelatnosti evengelizirani čovjek odgovara Bogu evengeliziranom molitvom, šutnjom, poklicima, pjesmama... Kažemo »evengeliziranom« molitvom jer su svi liturgijski molitveni obrasci prožeti biblijskim duhom i sadrže one riječi i izraze s kojima je Krist za svoga zemaljskog života razgovarao s nebeskim Ocem. Zajedno s Kristom i »obučeni u Krista« i kršćanin se može s tim riječima obraćati Bogu i ne ustručavati se ući u sveti dijalog iako se osjeća da je pred tri put svetim Bogom »nečistih usana« (usp. Iz 6, 5). Kršćanin po sakramentima pritetjelovljen Kristu s Kristom sudjeluje u vječnom dijalogu ljubavi koji se odvija u krilu Trojstva, u dijalogu Božje Riječi s Ocem u Duhu Svetome. To je ona nebeska pjesma koju je Krist ljudskim riječima uveo u ovo zemaljsko progonstvo (usp. SC 83; OULČ 3). Stoga odgovor puka u liturgijskim činima treba biti odgovor vjerne ljubavi na milosni dar, odgovor srca i života, odgovor duše u skladu s glasom i vanjskim znakom.

Ispovijest vjere

Čovjekov odgovor Bogu u prvom redu treba biti odgovor vjere. »Vjera je na prvom mjestu, pretpostavka i princip liturgije, jer je ona u čovjeku prvi stupanj onog kretanja prema Bogu koje se, u liturgijskom činu, vrši kao susret Stvoritelja i stvorenja«. Ta vjera je u liturgiji izraz kreposti religioznosti koja je u kultu aktivna i s kojom se u kulturalnom činu iskazuje Bogu dužna čast. Ta vjera je ujedno izraz nade i ljubavi, jer su te kreposti intimno povezane. U liturgiji, koja je čin bogoštovlja tek u drugom planu, ispovijest vjere ima svoj didaktični karakter.¹ Glasno i otvoreno ispovijedanje vjere u liturgijskim činima je ujedno navješćivanje svetog događaja koji se u liturgiji zbiva. »Svaki put kad jedete ovaj kruh i pijete kalež, navješćujete smrt Gospodnju dok on ne dođe« (1 Kor 11, 26), veli Pavao za euharistiju, a to općenito po biblijskoj predaji vrijedi i za sve ostale sakramente. Zbog toga se pri podjeli sakramenata kao integralni dio službe Riječi vrši ispovijest vjere, bilo izgovarajući vjerovanje, bilo njegov sažetak.

Ispovijest vjere, izraženu u raznim »Simbolima vjere«, nalazimo u najstarijoj liturgiji. Simboli vjere ili vjerovanja su gusto sažete najbitnije i najsvetije formule vjere. U liturgiji poznata su tri takva simbola. 1. Apostolsko vjerovanje. To je precizni, laki i kratki sažetak kršćanskih istina koje vjernici trebaju znati. Lako ih se pamti. One su odjek prve kerigme. Predavao se katakumenima neposredno pred krštenje. Postojalo je i u skraćenom obliku. U skraćenom upitnom obliku danas se upotrebljava pri podjeli sakramenta krštenja, potvrde, u vazmenom bdjenju. 2. Nicejsko-carigradsko vjerovanje je bitni sadržaj kršćanske vjere što su ga sastavili Oci Nicejskog sabora (325) protiv arijanske hereze koja je nijekala Kristovo božanstvo. To se vjerovanje danas obično moli u misi. Liturgijska pak reforma II. vatikanskog sabora dopušta da se u misi, zbog raznih okolnosti, npr. na misama s djecom, može mjesto njega uzeti Apostolsko vjerovanje. 3. Atanazijevo vjerovanje, koje je dobilo ime po sv. Atanaziju jer se, pogrešno, njemu pripisivalo. To je neka vrsta katekizma koji pučkom teologijom izlaže otajstvo presv. Trojstva i Utjelovljenja.

Ispovijest vjere je snažni odjek Božje riječi u duši vjernika, jeka duboke vjere stotnika iz Evanđelja pred Kristom (usp. Mt 8, 5 sl). To je naš radosni »da«, naš slobodni i dragovoljni pristanak uz Boga koji nam se očitovao po svojoj riječi. Kroz naviještanje i tumačenje Božja riječ duboko je prožela naše srce te mi javno ispovijedajući svoju vjeru uključujemo se u povijest spasa i priznajemo se Kristovim sljedbenicima. Ispovijest vjere je u isto vrijeme osoban čin i čin prisutne zajednice i čitave Crkve. Kršćanin osobno i javno pred Crkvom svjedoči svoje pristajanje uz Krista. Stoga se ispovijest vjere ne sluša već osobno izgovara, inače bi nedo-

¹ C. Vagaggini, *Il senso theologico della liturgia*, Roma 1958, str. 393.

stajao osobni zalog vjernika. Zbog toga je najbolje da se u misi vjerovane recitira ili pjeva zajednički, iako je dopušteno naizmjeničko pjevanje. U posebnim slučajevima, kad se traži ispovijest vjere u skraćenom upitnom obliku, pri preuzimanju obaveza, npr. kod krštenja, potvrde, popuđbine, u vazmenom bdjenju, onda se vrši ili na način da svatko govori čitav tekst, ili da svećenik govori tekst a onaj koji se obavezuje akklamira točku po točku. Dostojanstvo ovog čina traži da se on obavlja stojeći.

Vjerničke molitve

Navještaj Božje riječi stvorio je među slušateljima klimu duboke napetosti. Nije s njima govorio bilo tko. U proglašenoj riječi prisutan je Gospodin koji je govorio s takvom ljubavlju da su vjernici osjetili njegovu prisutnost. Njihove gladne duše, kao otac djecu, nahranio je duhovnim kruhom koji im je neophodniji nego ijedan drugi kruh. Kad je Gospodin prestao govoriti, kao vratak života, nekako spontano, iz srdaca i usana Božje djece odjekuje njihov odgovor u sabranoj i srdačnoj molitvi. Oni su i do sada kroz čitavo vrijeme liturgijskog čina molili, ali sada osjećaju da je došao njihov čas da i oni nešto kažu svome Ocu i da ga zamole. Ohrabreni usrdno mole da Božja riječ postane stvarnost njihova života. Tako se još više produbljuje sveti susret.

U liturgijskim činima, prema različitim situacijama, vjernici mole sad zajednički u zboru, sad pojedinačno, sad opet svetom šutnjom, pa sabranom pažnjom prate molitvu svećenika koju on izriče u njihovo ime.

Poziv na molitvu

U liturgijskim funkcijama vjernici se vrlo često upozoravaju i pozivlju da mole i da se priključe molitvi svećenika. Osobito su česti ti pozivi u obnovljenoj liturgiji kad ih predsjedatelj skupa upozorava ne samo na posebni momenat molitve, već i na posebni sadržaj molitve koji je povezan ili s otajstvom koje se slavi, ili sa svetkovinom, ili posebnom prigodnom potrebom Crkve i vjernika (npr. prigodom vjenčanja, prigodom pomazanja, pogreba, dana za svećenička zvanja itd). Kad poziva na molitvu »Oče naš, bilo u misi, bilo u časoslovu ili drugdje, predsjedatelj poziva i upozorava da bi kod vjernika probudio veću pobožnost i sabranost. Najstaniji formular takvih poziva je Sveopća molitva Velikog petka. Predsjedatelj najprije naviješta predmet molitve, u svetoj šutnji njegovoj nakani pridružuju se vjernici iza čega slijedi njegova zaključna molitva. Najredovitiji je poziv: »Pomolimo se!«. Predsjedatelj zajednice u Kristovo ime poziva zajednicu da se moli ili priključi njegovoj molitvi. Budući da je to poziv, onda ga treba i izreći kao poziv, a ne da to bude monotono i nenačeljeno recitiranje.

Sveopća ili vjernička molitva

Sveopća ili vjernička molitva moli se poslije homilije na misi, u svim sakramentima, pri pogrebu itd. To je vrlo stara molitva Crkve. Već u II. stoljeću spominje je Justin i veli da se poslije biskupova govora »svi dižemo na noge i molimo za sebe, za novokrštenike i za sve ostale bilo gdje se nalazili«² Od III. i IV. stoljeća poslije naviještanja riječi nalazimo je u svim liturgijama Istoka i Zapada. Na Zapadu je očita kod Hipolita, Ciprijana, Augustina itd.³ Tijekom vremena je nestala iz liturgije da bi joj obnovljena liturgija II. vatikanskog sabora vratila mjesto koje joj pripada na veliko zadovoljstvo vjernika.

Ova molitva zove se sveopća zbog svoje sveobuhvatnosti, po svojoj dimenziji širine ali i dubine. Crkvu muče brige za sav svijet, njene nakone prelaze prostor i vrijeme, želi sve obnoviti u Kristu, sve uključiti u Božje kraljevstvo ne samo time da se ukloni zlo već i da se ostvare svi ljudski plemeniti planovi, stoga moli za sav svijet. Time Crkva slijedi primjer Krista i njegov poziv posebno izražen u Pavlovim riječima: »Molim da se upravljaju prošnje, molitve, zazivi, zahvaljivanja za sve ljude... To je dobro i ugodno pred Bogom Spasiteljem našim koji hoće da se svi ljudi spase« (1 Tim 2, 1—4). Stoga i vjernici trebaju izići iz svoga egoizma i svoje zatvorenosti i uključiti se u Božji plan sveopćeg spasenja. S ovom molitvom vjernici vrše svoje svećeništvo participirajući u njegovom svećeništvu koji je prinio žrtvu života za otkupljenje svijeta. Na taj način oni vrše svoju bratsku ljubav i apostolat u svoj njegovoj širini. Takva molitva, jer je potrebna, s još općenitijim sadržajem uključena je u Euharistijsku molitvu poslije posvećenja.

Ova molitva zove se sveopća i zbog onih koji u njoj sudjeluju, ili bi morali sudjelovati, a to su svi oni koji pripadaju mjesnoj i sveopćoj Crkvi. Svi se oni, kao Kristovi udovi, trebaju pridružiti molitvi Krista, molitvi svoje glave, glave Mističnoga tijela. Molitva je općenita zbog sveukupnog sudjelovanja vjernika i sveukupnih potreba. Ali u toj sveukupnosti uključene su i pojedine potrebe vjernika. Posebno je pri dijeljenju sakramenata čitava župna zajednica pozvana da moli za one koji se krste, koji stupaju u zajednicu vjernih, koji osnivaju novu obitelj, koji su bolesni itd.

Sadržaj sveopće molitve

Ova molitva skreće pažnju na zemaljske stvarnosti u kojima se odvija svakodnevni život i prezentira Bogu po Kristu i u Duhu Svetome najurgentnije duhovne i tjelesne potrebe ljudi s kojima dijelimo muke i nade, rad i odmor.

² Apol. I, 67.

³ J. A. Jungmann, *Missarum solemnia*, Torino 1961, str. 385.

U duhu pobude sv. Pavla (1 Tim 2, 1 sl) Crkva predlaže četiri glavne nakane i teme ove molitve (RM 46):

1. Za potrebe i članove sveopće Crkve u koju je uključena i župska zajednica koja je mala stanica velikog organizma Crkve. Brige sveopće Crkve brige su i mjesne zajednice koja treba izići iz svoje zatvorenosti moleći za nakane i potrebe sveopće Crkve, a one su velike i mnoge; jedinstvo, hijerarhija, zvanja, obraćenja, misije, novokršteni itd.

2. Za državnike, za spasenje i potrebe cijeloga svijeta. Crkva sa svijetom proživljava istu zemaljsku sudbinu pa je normalno da je zabrinuta za sve svjetske probleme, kao što su mir, sloga, sloboda, radnici . . .

3. Za pritisnute bilo kojim poteškoćama. To su konkretne neprilike koje potiču vjernike da mole za siromahe, bolesne, gladne, poplavljene, nezaposlene, žrtve raznih katastrofa . . .

4. Za mjesnu Crkvu i njezine žive i mrtve članove i sve mjesne probleme za koje su zainteresirani sada u ovom času vjernici i koji su predmet njihove pažnje.

U prigodnim slavljenjima može se nadodati prigodna prošnja. Da bi se vjernici suočili s naviještenom Riječi i prema njoj razmotrili svoj život, dobro je u vezi sa službom Riječi i naglašenom idejom homilije sastaviti prošnju, u perspektivi sadašnjosti.

Pri sastavljanju zaziva treba imati pred očima konkretnu situaciju vjernika, događaje koji ih posebno uzbuđuju, ali bez senzacionalističkog žurnalizma. Bez improviziranja i kojekakvog nestvarnog razmišljanja. Ne nagomilavati prazne riječi (Mt 6, 14) već razumljivim kratkim i prihvatljivim rečenicama uroniti u dubinu ljudskog srca i ljudskih stremljenja i nadanja. Molitvu izgovoriti bez žurbe, da bude zaista molitva, a neko mehaničko recitiranje. Mjesto zaziva, može se moliti i u šutnji, osobito je to prikladno u redovničkim zajednicama, ali prije treba predsjedatelj sugerirati sadržaj šutnje i poslije zaključiti molitvom. Ipak u ovom slučaju šutnja, koja inače ima svoju veliku vrijednost u liturgiji, ne može pružiti ovdje intenzivni stupanj životnog dinamizma kao dijalogalni način.

Službenici sveopće molitve

To je specifično molitva zajednice i zajednica je vrši. Intervencija predsjedatelja i navjestitelja nakana samo su nužni okvir te dijalogizirane molitve.

Predsjedatelj kratkim pozivom na sabranost uvodi vjernike u molitvu kao član zajednice, a ne kao netko izvan ili iznad zajednice. Ističe glavni motiv slavlja da ih podsjeti na molitvu. Kao dirigent u sveopćoj simfoniji upravlja molitvom.

Redoviti navjestitelj nakana je đakon ili čitač. Tu službu mogu vršiti i laici obaju spolova. Navjestitelj je u službi zajednice te u njezino ime predlaže molitvene nakane. On svojim glasom, odasima i ritmom treba stvoriti zanos vjernika da s punim osjećajem sudjeluju.

Svi vjernici pažljivo slušaju i prihvaćaju molitvu i u njoj sudjeluju prikladnim akklamacijama.

Na kraju presjedatelj, snagom svoga svećeništva, kao posrednik između Boga i puka, sabire sve te prošnje u molitvenu formulu i prikazuje nebeskom Ocu po Kristu i u Duhu Svetome. Vjernici pak svoj pristanak uz molitvu potvrđuju glasnim poklikom: Amen.

Ova molitva svjesno i iskreno doživljena uvodi vjernike u sve dublji susret s Kristom koji će se zbiti u slijedećim sakramentalnim činima. Ono što su doživjeli u liturgiji Riječi izrazili su u molitvi, a sada se pripremaju da to ostvare u sakramentu.

Litanije

Litanije su poseban oblik jednostavne, zajedničke pučke dijalogalne molitve u kojoj na kratke zazive predvodnika puk odgovara vrlo kratkim zazivima. Litanijske molitve slične su sveopćoj molitvi, ali su ipak od nje različite. Neke se sastoje iz niza zaziva bez ikakve prosbene nakane. Svojim raznolikim jednim sadržajem, kratkoćom zaziva i kratkih predaha u šutnji vrlo su dinamične i narodu blize. Nastale su i razvijale se prema različitim zajednicama. Nalazimo ih u liturgijama Istoka i Zapada. Apostolska Konstitucija i hodočasnica Heterija najstariji su svjedoci litanija u liturgiji.

Strogo liturgijske litanije su Litanije Svih Svetih. One su i najstarije. Upotrebljavaju se u raznim liturgijskim funkcijama: pri ređenju svećenika, zavjetovanju djevica, posveti crkve, u uskrsnom bdjenju.

Zatim imamo litanije koje nisu strogo liturgijske, ali se mogu upotrebljavati u javnim bogoštovnim slavljinama: Lauretanske, Imena Isusova, Srca Isusova, Krvi Isusove i sv. Josipa. Sve druge litanije mogu se moliti u privatnoj pobožnosti, ali ne u javnim crkvenim pobožnostima. Pred izloženim Svetoostajstvom ne mogu se moliti litanije koje nemaju veze s tim otajstvom, kao npr. Lauretanske, sv. Josipa, Litanije pak Svih Svetih mogu se moliti, ali u tom slučaju treba ispustiti zazive Gospe i svetaca.

Gospodnja molitva ili Očenaš

Gospodnja molitva ili Očenaš je najljepši primjer i uzorak koji nam je predložio Krist i pokazao kako treba dijalogizirati s nebeskim Ocem. Vertikalni dijalog s Bogom i ujedno horizontalni dijalog s braćom ljudima. To je sinovska, kolektivna molitva koja isključuje svaku sebičnost s

kojom su obično prožete ljudske molitve. To je izraz kolektivnog susreta Oca i njegove djece. Moli se u množini koja isključuje »ja«, a uključuje sve, i mene i druge. Sveobuhvatna je to molitva, sve poziva na spasenje, sve želi uključiti u Božje kraljevstvo jer su svi otkupljena Božja djeca i svi o njemu ovise, sve želi osloboditi od nestašice kruha i osjećaja krivnje-grijeha, sve izbaviti od nastraja Zloga i svih drugih zala.

Ova molitva, koju je Krist izdiktirao, vrlo rano ulazi u liturgiju. U privatnoj molitvi molila se često. Didachè preporuča da se moli tri puta na dan. Katakumene, budući da krštenjem još nisu postali Božja djeca te nisu mogli reći: »Oče«, nije se poučavalo moliti tu molitvu, već im se na svečan način predavala neposredno pred krštenje. Zbog toga se Očenaš mogao glasno moliti u odsutnosti katakumena (možda je to razlog što se sve donedavno u nekim obredima molio tiho). U istočnim liturgijama Očenaš je bio pučka pjesma. Refomom 1958. puk je u rimskoj liturgiji počeo moliti glasno i skupa sa svećenikom. Danas je Očenaš redovita molitva skoro u svim liturgijskim činima.

Susret u molitvenoj šutnji

Liturgija nije samo riječ koja se čuje, ona je i šutnja, molitva u tišini, u srcu i pameti. I Krist se često povlači u samoću i u tišini razgovarao sa svojim Ocem. On i svojim preporučuje takvu molitvu: »Kad moliš, uđi u svoju sobu, zatvori vrata te se pomoli Ocu svom u tajnosti«, jer je Otac prisutan i »vidi u tajnosti« (Mt 6, 6; 6, 4, 18). Liturgija se ne sastoji u tome da mi govorimo Bogu, već u prvom redu da Bog govori nama, mi smo slušatelji Božje poruke. To nužno traži časove šutnje, svete sabranosti i odaha duha. Asimiliranje poruke nužno traži tišinu i šutnju. Šutnja može izraziti on ošto riječi nisu kadre. Omogućuje intimno moljenje u »duhu i istini« kakvo upravo Bog traži (Iv 4, 24). Najstarija liturgijska tradicija spominje liturgijsku šutnju. Ne bez razloga Koncil određuje: »U pravo vrijeme neka se održava i sveta šutnja« (SC 30), »da se omogući odzvanjanje glasa Duha Svetoga u srcima« (OULČ 202).

Kroz Božju riječ i molitvu puk je primio inicijaciju, a tišina mu omogućuje da je promeditira i doživi. Šutnja ne samo da liturgijskom činu daje svojstven ritam i odah, već odgovara dubokoj psihološkoj potrebi čovjeka. Kontemplativna šutnja upravo je karakteristika moderne duhovnosti (misli na Taize). U tišini bolje čujemo Gospodina, intimnije osjećamo njegovu prisutnost i dodir njegove ljubavi, duh ga lakše usvaja, sabranost je dublja a dijalog s nebeskim subesjednikom proživljeniji. Šutnja nije pasivnost, već djelatnost duha, nutarnji dijalog, prodor navještene riječi u dubinu. Izražava duboku aktivnost i sudjelovanje puka i omogućuje mu da lakše asimilira bogastvo misli koje je susreo u liturgiji Riječi. Brzina pak onemogućuje koncentraciju. Stoga su kratke stanke poslije svakog pojedinog proglašenja Božje riječi, čitanja, pripjevnog psalma, vrlo korisne.

Dva su tipa liturgijske šutnje: 1. tip šutnje kad čitava zajednica u tišini sluša dok drugi čita ili govori, kad se vrši sveta funkcija a puk promatra, proživljava, usvaja i misli na svoje nakane.

2. Karakteristika drugog tipa šutnje je odsutnost svakog glasa, pa i svakog zvuka, kad svi i sve šuti, kao da se nešto napeto očekuje, kad se duša napinje, a prostor ispunja veličanstvenošću.

U obnovljenoj liturgiji šutnje su dosta česte: iza poziva na molitvu, iza čitanja, iza psalma, za vrijeme pokorničkog čina, za vrijeme euharistijske molitve, na sprovodu...

Šutnja iza poziva na molitvu znači sabiranje vjerničkih želja; na početku pokorničkog čina omogućuje buđenje svijesti odgovornosti; iza čitanja meditaciju; neosporna je vrijednost pmičesne šutnje itd.

Liturgijska šutnja još uvijek predstavlja ozbiljan problem. Još se nije shvatila njezina visoka vrijednost. Neprekidno se govori ili pjeva te se puku ne daje odaha, a to zamara. Ponekad se i održava, ali kao da narodi ne shvaća njezino značenje. Puk šuti, ali zašto? To se on pita. Nije stoga problem u danim momentima održavati šutnju, već je problem šutnji dati sadržaj. Šutnja mora imati svoj razlog, određen motiv, svoj predmet i jasnu temu kamo će se usmjeriti pažnja. Stoga puku treba protumačiti smisao šutnje i uputiti ga da se s mislima zadrži na njenom predmetu. Izgleda da je puku najshvatljivija šutnja iza pričesti, ali je ona ponajviše egoistična. U zajedničkim slavljima šutnja doduše pretpostavlja intimnost s Bogom, ali i suglasje s braćom. »Liturgijska je šutnja uvjet osobnog susreta s Bogom u kojem se ne gubi svjesnost 'mi' s Bogom, a pogotovo se ne smije zbog bratskog 'mi' izgubiti religiozna i intenzivna pažnja prema Bogu«,⁴ veli poznati liturgičar R. Guardini.

Uvijek pak nije određeno kad će se držati šutnja. Postoji i sloboda izbora kako to diktira sadržaj poruke ili svečanost i čin koji se slavi. Šutnja može biti dulja ili kraća, ali se ne smije pretvoriti u meditaciju kad se radi o zajedničkim slavljima. Nekada, npr. iza zaziva sveopće molitve, dostatna je kratka stanka, ali treba izbjegavati i recitiranje kao na tekućoj vrpici. Koliko će trajati šutnja, »to je stvar psihologije, a ne kronometra«, veli J. B. Molin. Voditelj, odnosno predsjedatelj slavlja treba razumno i taktički voditi slavlje i omogućiti sadržajnu svetu šutnju.

⁴ Negri G., *La catechesi in funzione del nuovo Ordo missae*, u *Il nuovo rito della messa*, Torino, 1969, str. 182.